

SUP mokinio karjeros konsultavimas

Kai mokinio motyvacija žema, o šeimos lūkesčiai nesutampa su jo poreikiais – kaip karjeros specialistas gali padėti?

SEMINARAS

PRAKTINIS VADOVAS

Situacijos esmė

Pagrindinė dilema

Kaip karjeros specialistas gali stiprinti mokinio savivoką, motyvaciją ir sprendimų priėmimą, kai šeimos lūkesčiai nesutampa su mokinio realiomis galimybėmis, interesais ir emocine savijauta?

Kontekstas

SUP turintis mokinys patiria mokymosi sunkumų, jo motyvacija žema, šeimos palaikymas nepakankamas. Tėvai siekia, kad mokinys liktų gimnazijoje, tačiau pats mokinys jaučiasi neišgirstas ir nepasitiki savimi.

- ⓘ Tai nėra konfliktas „tėvai blogi – mokinys teišus“. Tėvų lūkestis dažnai kyla iš rūpesčio ir nežinojimo apie alternatyvas.

Pagrindinis modelis

Šiai situacijai siūlomas **kombinuotas modelis**:

Motyvacinis interviu

Bendradarbiavimu grįstas konsultavimo būdas, padedantis tyrinėti ambivalenciją ir stiprinti vidinę motyvaciją keistis.

Apsisprendimo teorija

Pabrėžia tris esminius motyvacijos šaltinius: autonomiją, kompetencijos jausmą ir ryšį su kitais.

Palaikomas sprendimų priėmimas

Mokinys nepaliekamas vienas, bet ir nėra nušalinamas nuo savo ateities planavimo.

Kodėl būtent šis derinys?

Motyvacinis interviu

Tinka, kai mokinys yra **ambivalentiškas** – nori pokyčio, bet bijo arba yra pripratęs, kad už jį nusprendžia kiti.

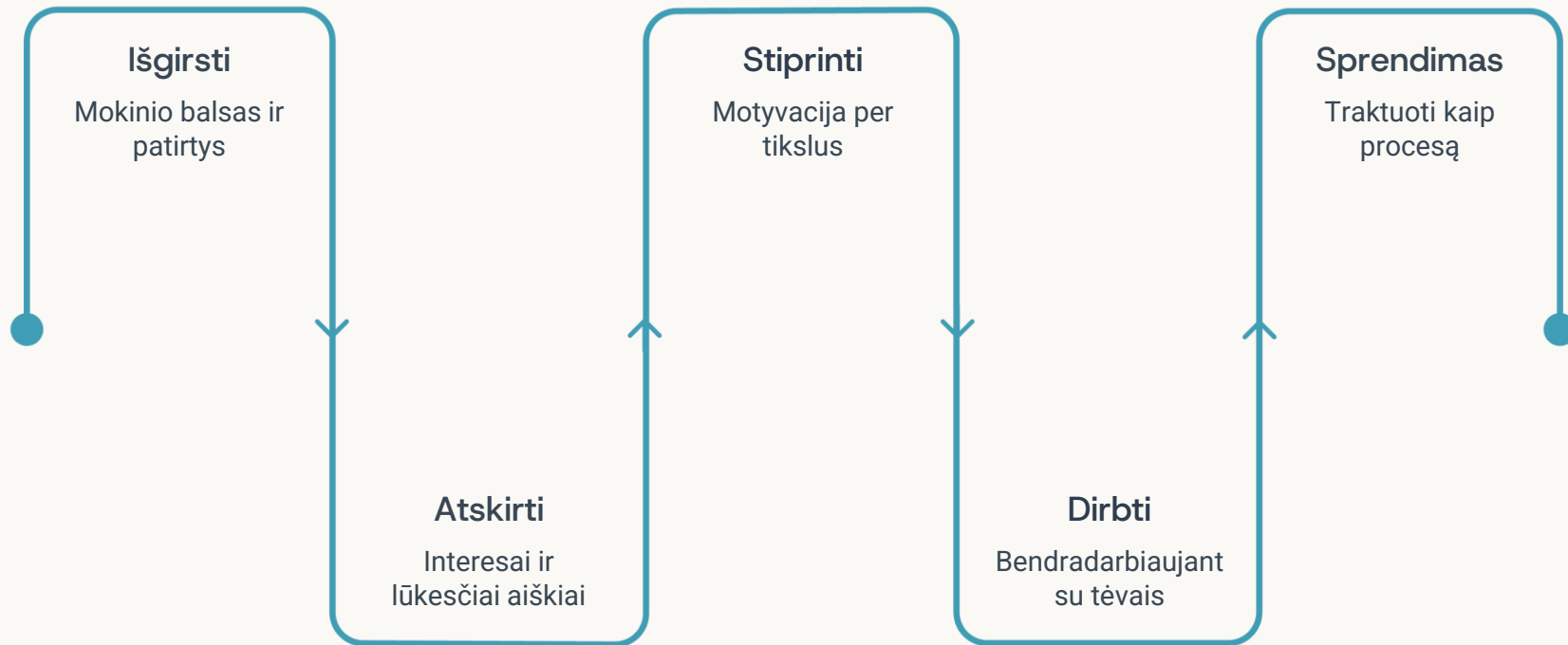
Apsisprendimo teorija

Tyrimai rodo, kad **autonomijos palaikymas ir savideterminacija** siejami su geresniais perėjimo iš mokyklos į suaugusiųjų gyvenimą rezultatais.

Palaikomas sprendimų priėmimas

Ypač svarbus jaunuoliams, turintiems raidos ar kitų poreikių – reikia ne tik apsaugos, bet ir **laipsniško savarankiškumo ugdymo**.

Penkių žingsnių struktūra

Kiekvienas žingsnis tampa praktiniu įrankiu, padedančiu karjeros specialistui struktūruotai dirbti su mokiniu ir jo šeima.

1 Žingsnis: išgirsti mokinio balsą

Pirmasis tikslas – sukurti saugią konsultavimo erdvę, kurioje mokinys galėtų pasakyti: kas jam sunku, ko nori, ko bijo, ką galvoja apie tėvų lūkesčius, kur jaučiasi galintis ir kur jaučiasi spaudžiamas.

- ☐ SUP mokiniai, ypač turintys ilgalaikių mokymosi nesėkmių, dažnai būna išmokę, kad jų nuomonė yra „mažiau svarbi“. Todėl konsultacija turi prasidėti nuo mokinio subjektyvios patirties.

Praktinis metodas: „Trys balsai“

Mokiniui duodamas lapas su trimis skiltimis – tikslas ne supriešinti, o padėti pamatyti skirtingus lūkesčius.

Mano balsas

Ko aš noriu?

Kas man sunku?

Kur jaučiuosi stiprus?

Tėvų balsas

Ko iš manęs tikisi tėvai?

Ko jie bijo?

Ko jie nori man gero?

Mokyklos balsas

Ko iš manęs tikisi mokykla?

Ką mokykla mato kaip problemą?

Kokią pagalbą mokykla gali duoti?

Klausimai mokiniui

- Kai galvoji apie gimnaziją, kas tau atrodo **sunkiausia**?
- Kai galvoji apie profesinį mokymą, kas tau atrodo **patrauklu**?
- Ko labiausiai **bijai**, jei pasirinktum ne tai, ko nori tėvai?
- Kada paskutinį kartą jauteisi, kad tau **kažkas pavyko**?
- Ką norėtum, kad tėvai apie tave **geriau suprastų**?

2 Žingsnis: keturių laukų karjeros žemėlapis

Vietoj skuboto klausimo „kur stoti?“ – pradėdame nuo platesnio vaizdo.

Interesai	Kas mane traukia? Ką mėgstu veikti? Apie ką noriu sužinoti daugiau?
Gebėjimai	Kas man sekasi? Ką galiu atlikti su pagalba? Ką galiu atlikti savarankiškai?
Pagalbos poreikiai	Kur man reikia pritaikymo, aiškinimo, daugiau laiko, emocinio palaikymo?
Aplinkos lūkesčiai	Ko tikisi tėvai, mokykla, specialistai? Kur šie lūkesčiai padeda, o kur spaudžia?

 Ši schema parodo, kad sprendimas negali būti grindžiamas vien tėvų noru „baigti gimnaziją“ arba vien mokinio noru „kuo greičiau išeiti“.

3 Žingsnis: motyvacijos stiprinimas

Žema motyvacija dažnai **nėra tingėjimas**. SUP mokiniams ji gali reikšti ilgalaikę nesėkmių patirtį, baimę vėl nepasisiekti, žemą savivertę, neaiškų tikslą, per didelius suaugusiųjų lūkesčius arba emocinį išsekimą.

Klausimas turėtų būti ne „kaip jį motyvuoti?“, o: **Kas šiuo metu blokuoja jo motyvaciją ir kokios sąlygos galėtų ją pažadinti?**

Motyvacinio interviu OARS principas¹

O – Atviri klausimai

„Kas tau būtų kitaip, jeigu mokymasis labiau sietųsi su tuo, ką nori veikti ateityje?“

A – Patvirtinimai

„Girdžiu, kad nors tau sunku mokytis, tu vis tiek galvoji apie savo ateitį. Tai svarbu.“

R – Refleksijos

„Atrodo, kad viena tavo dalis nori pabandyti kitą kelią, bet kita dalis bijo nuvilti tėvus.“

S – Apibendrinimai

„Taigi, tau svarbu rasti kelią, kuriame galėtum mokytis praktiškiau, bet kartu nenori konflikto su šeima.“

¹ <https://iod.unh.edu/sites/default/files/media/2021-10/motivational-interviewing-the-basics-oars.pdf>

Praktinis metodas: „Motyvacijos skalė“

Kaip naudoti?

Klausiamo: „Nuo 0 iki 10, kiek tau svarbu išsiaiškinti, koks mokymosi kelias tau tiktų?“

Jei mokinys sako „4“ – **neklasiame** „Kodėl taip mažai?“

Klasiame: „Kodėl 4, o ne 1?“

Kodėl tai veikia?

Šis klausimas padeda ištraukti jau esamą motyvaciją. Mokinys gali pasakyti: „Nes nenoriu nieko neveikti“, „Noriu turėti darbą“, „Noriu gyventi savarankiškiau“.

Tada klasiame: „**Kas padėtų iš 4 pakilti iki 5?**“ Siekiame mažo judesio, ne didžiulio šuolio.

4 Žingsnis: sprendimų priėmimo gebėjimų ugdymas

SUP mokiniui nepakanka pasakyti „tu pats turi pasirinkti“ – jam reikia **mokyti, kaip pasirinkti**.

3 pasirinkimų taisyklė

Vietoj vieno didelio klausimo – trys realūs variantai: likti gimnazijoje, rinktis profesinį mokymą, ar dar metus stiprinti pasirengimą ir tyrinėti galimybes.

Sprendimo laiptai

Mokinys eina laiptais: sužino → pasirenka įdomų → apsilanko → aptaria → pasikalba su tėvais → pasirenka žingsnį → peržiūri sprendimą.

„Kas bus, jeigu...?“

Padedama ramiai apgalvoti pasekmes, mažina katastrofizavimą ir grindžia sprendimą informacija, o ne baime.

„Sprendimo laiptai“ – žingsnis po žingsnio

Sužinau apie galimybes

Pasirenku, kas man įdomu

Apsilankau arba pabandau

Aptariu su tėvais ir specialistais

Pasirenku artimiausią žingsnį ir peržiūriu

Mokiniai, kurie bijo klysti, turi suprasti: karjeros sprendimas gali būti tikslinamas.

„Kas bus, jeigu...?“ metodas

Klausimas

Kas bus, jeigu liksiu gimnazijoje?

Kas bus, jeigu rinksiuosi profesinį mokymą?

Ko reikėtų išsiaiškinti prieš sprendžiant?

Kas bus sunkiausia?

Toliau patirsiu nesėkmes

Tėvų nusivylimas

Nežinau reikalavimų

Kas padėtų?

Papildoma pagalba, pritaikymas

Struktūruotas pokalbis su šeima

Vizitas, informacijos rinkimas

Šis metodas padeda sprendimą grįsti informacija, o ne baime.

5 Žingsnis: darbas su tėvais

Vienas svarbiausių karjeros specialisto įgūdžių – **ne kovoti su tėvais**, o padėti jiems išgirsti mokinį ir pamatyti alternatyvas.

Ką galvoja tėvai?

„Profesinis mokymas reiškia žemesnį statusą.“ / „Jis tiesiog tingi.“ / „Jam reikia daugiau spaudimo.“ / „Mes geriau žinome, kas jam naudinga.“

Karjeros specialisto užduotis

Praplėsti šį matymą – padėti tėvams pamatyti mokinio realią patirtį, stiprybes ir alternatyvų galimybes.

Pokalbio su tėvais struktūra

01

Pradėti nuo bendro tikslo

„Mūsų bendras tikslas – rasti kelią, kuriame jis galėtų mokytis sėkmingiau ir jaustis pajėgesnis.“

02

Pristatyti mokinio patirtį be kaltinimo

„Mokinys jaučia daug įtampos. Jis nori atitikti jūsų lūkesčius, bet abejoja, ar dabartinis kelias jam pakeliamas.“

03

Kalbėti apie alternatyvų tyrinėjimą

„Siūlome tyrinėjimo etapą: palyginti galimybes, apsilankyti profesinio mokymo įstaigoje, tada spręsti remiantis duomenimis.“

04

Įtraukti mokinį

Susitikime turi būti momentas, kai kalba pats mokinys – korteles galima paruošti iš anksto.

05

Susitarti dėl mažo kito žingsnio

Ne „galutinis sprendimas“, o vizitas, susitikimas su pedagogu arba 2 mėnesių planas.

Ko vengti kalbant su tėvais?

X Vengti šių sakinių

- „Jūsų vaikui gimnazija per sunki.“
- „Jūs per daug spaudžiate.“
- „Jam geriau profesinė mokykla.“
- „Reikia susitaikyti su jo galimybėmis.“

Tokie sakiniai sukelia gynybą.

✓ Geriau sakyti

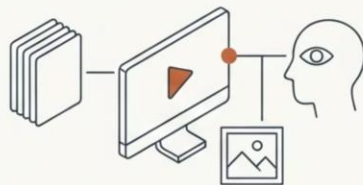
- „Dabartinis kelias kelia daug įtampos – verta palyginti alternatyvas.“
- „Norime sprendimą grįsti platesniu mokinio poreikių vaizdu.“
- „Svarbu, kad mokinys patirtų pažangą, savivertę ir ateities kryptį.“

6 strategijų apžvalga

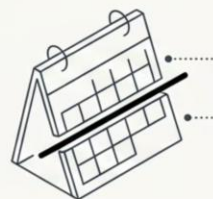
1. PRADĖKITE NUO SĖKMĖS

Atkurti kompetenciją

2. NAUDOKITE VAIZDINĮ

Kortelės, nuotraukos,
vaizdo įrašai

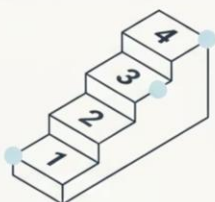

3. SUTRUMPINTI PASITARIMUS

Struktūruoti ir aiškūs

4. ATSKIRTI 'NENORIU' IR 'NEGALIU'

5. KURTI MAŽŲ ŽINGSNIŲ PLANĄ

Nuoseklumas

6. STIPRINTI SAVI-ATSTOVAVIMĄ

Savo teisių žinojimas

Strategija 1: pradėti nuo sėkmės patirčių

SUP mokynys, kuris ilgai patiria nesėkmes, dažnai nebetiki, kad gali ką nors pakeisti.
Tikslas – **atkurti kompetencijos jausmą**.

- Kada tau paskutinį kartą kažkas pavyko?
- Ką tada darei kitaip? Kas tau padėjo?
- Kas pastebėjo tavo pastangas?
- Kokią mažą sėkmę galėtume suplanuoti šią savaitę?

Strategija 2 ir 3: vizualios priemonės ir struktūra

Vizualios priemonės

Daugeliui SUP mokinių vien pokalbis yra per abstraktus. Naudokite:

- Profesijų korteles ir paveikslėlius
- Trumpus video
- „Patinka / nepatinka“ lentelės
- Emocijų termometrą
- Pasirinkimų žemėlapi
- Savaitės tikslų kortelę

Konsultacijos struktūra

Vietoj ilgo 45 min. pokalbio – aiški struktūra:

1. Kaip šiandien jautiesi?
2. Ką aptarsime?
3. Viena užduotis
4. Viena išvada
5. Vienas mažas žingsnis iki kito karto

SUP mokiniui svarbu aiškumas ir nuspėjamumas.

Strategija 4: atskirti „nenoriu“ nuo „negaliu“

Kai mokinys sako „nenoriu“, verta tyrinėti tikrąją priežastį:

Nesupranta užduoties?

Reikia kitokio paaiškinimo ar formato.

Bijo nesėkmės?

Reikia saugios erdvės ir mažų žingsnių.

Emociškai išsekęs?

Reikia psichologo pagalbos ar pertraukos.

Priešinasi spaudimui?

Reikia autonomijos ir pasirinkimo galimybės.

Galima klausti: „Kai sakai, kad nenori – kas artimiausia: neįdomu, per sunku, bijau, nematau prasmės, pavargau?“

Strategija 5 ir 6: mažas žingsnis ir savęs atstovavimas

„Mažo žingsnio“ planas

Žema motyvacija neįveikiama dideliais tikslais. Ne „pagerinti mokymosi rezultatus“, o:

- Šią savaitę ateiti į dvi konsultacijas
- Pasirinkti vieną profesiją, apie kurią noriu sužinoti
- Įvardyti tris dalykus, kurie man svarbūs darbe

Savęs atstovavimas

Frazės, kurias galima treniruoti:

- „Man reikia daugiau laiko.“
- „Aš geriau suprantu, kai man parodo.“
- „Aš galiu pabandyti, jei žinosiu pirmą žingsnį.“
- „Man reikia pagalbos, bet noriu pabandyti pats.“

✔ Tai yra karjeros kompetencija, ne tik socialinis įgūdis.

Karjeros konsultacijos scenarijus: 5 konsultacijos

Kiekviena konsultacija turi aiškų tikslą ir apčiuopiamą rezultatą, vedantį link struktūruoto sprendimo priėmimo proceso.

1–2 konsultacija: balsas ir stiprybės

1 konsultacija: Santykis ir mokinio balsas

Tikslas: suprasti mokinio patirtį.

- Kaip jautiesi mokykloje?
- Kas tau šiuo metu sunkiausia?
- Ką norėtum, kad suaugusieji suprastų?
- Ką pats galvoji apie savo ateitį?

Rezultatas: mokinio patirties santrauka.

2 konsultacija: Interesai ir stiprybės

Tikslas: atkurti kompetencijos jausmą.

- Profesijų kortelės
- „Man patinka / man nepatinka“
- Sėkmės situacijų aptarimas
- Praktinių veiklų žemėlapis

Rezultatas: 2–3 galimos kryptys tyrinėjimui.

3–4 konsultacija: realybė ir pasiruošimas

3 konsultacija: Realybės patikrinimas

Tikslas: palyginti norus, gebėjimus ir pagalbos poreikius.

- Ko reikėtų šiai krypčiai?
- Kas tau būtų lengva? Kas sunku?
- Kokios pagalbos reikėtų?

Rezultatas: informacijos rinkimo planas.

4 konsultacija: Pasiruošimas pokalbiui su tėvais

Tikslas: padėti mokiniui išsakyti savo poziciją.

Mokinys užpildo sakinius:

- „Aš suprantu, kad tėvai nori...“
- „Man pačiam svarbu...“
- „Aš norėčiau pabandyti...“
- „Man reikėtų pagalbos...“

Rezultatas: mokinio balso kortelė.

5 konsultacija: bendras susitikimas su tėvais

Tikslas: ne įtikinti, o sutarti dėl tyrinėjimo žingsnio.

Mokinys

Pasako savo poziciją naudodamas iš anksto paruoštą balso kortelę.

Tėvai

Pasako savo lūkesčius ir baimes saugioje, struktūruotoje erdvėje.

Specialistai

Padedą paversti konfliktą į konkrečių veiksmų planą.

Rezultatas: konkretus susitarimas 1–2 mėnesiams.

Praktinis įrankis: „Mokinio balso kortelė“

Naudojama prieš susitikimą su tėvais – padeda mokiniui struktūruoti mintis ir sumažina riziką, kad susitikime kalbės tik suaugusieji.

1

Aš norėčiau daugiau sužinoti apie...

2

Man mokykloje sunkiausia yra...

3

Aš geriausiai mokausi, kai...

4

Aš jaučiu spaudimą, kai...

5

Man padėtų, jeigu tėvai...

6

Kitas mažas žingsnis galėtų būti...

Praktinis įrankis: „Tėvų lūkesčių žemėlapis“

Klausimas tėvams	Tikslas
Ko labiausiai norite savo vaikui ateityje?	Rasti bendrą rūpestį
Ko labiausiai bijote, jei jis neliktų gimnazijoje?	Atpažinti baimes
Kokias jo stiprybes matote?	Nukreipti nuo deficito
Kokiose situacijose jam sunkiausia?	Įtraukti realybę
Kokią pagalbą jau bandėte?	Pripažinti pastangas
Ar sutiktumėte tyrinėti alternatyvas be galutinio sprendimo?	Mažinti pasipriešinimą

 Svarbu tėvus įtraukti kaip partnerius, bet neleisti, kad jų balsas visiškai užgožtų mokinio balsą.

GALIMI SPRENDIMAI

Sprendimas 1: tyrinėjimo etapas

Kai mokinio ir tėvų vizijos nesutampa, dažnai padeda **ne iš karto rinktis**, o sutarti dėl tyrinėjimo:

2–3 individualios konsultacijos ir interesų bei stiprybių analizė

Profesinio mokymo įstaigos vizitas ir realių reikalavimų aptarimas

Pokalbis su klasės vadovu ir specialiuoju pedagogu

Po to – bendras sprendimo peržiūrėjimas

Sprendimas 2: individualus karjeros ir mokymosi palaikymo planas

Sritis

Motyvacija

Savivoka

Sprendimų priėmimas

Tėvų įtraukimas

Mokymosi pagalba

Emocinė savijauta

Profesinis tyrinėjimas

Tikslas

Rasti asmeniškai prasmingą tikslą

Įvardyti stiprybes, sunkumus, pagalbos poreikius

Palyginti bent 2–3 alternatyvas

Organizuoti struktūruotą pokalbį

Įvertinti, ar dabartinis kelias realistiškas

Įtraukti psichologą, jei yra nerimo ar krizės požymių

Vizitai, praktinės veiklos, šešėliavimas

Sprendimai 3 ir 4: tikslo pakeitimas ir struktūruotas susitikimas

Sprendimas 3: Pakeisti tikslą

Nuo „baigti gimnaziją bet kokia kaina“ → į „rasti tvarų kelią“.

„Svarbu įvertinti, ar šis kelias stiprina mokinio ateities galimybes, ar tik didina nesėkmės ir emocinio išsekimo riziką.“

Sprendimas 4: Struktūruotas susitikimas

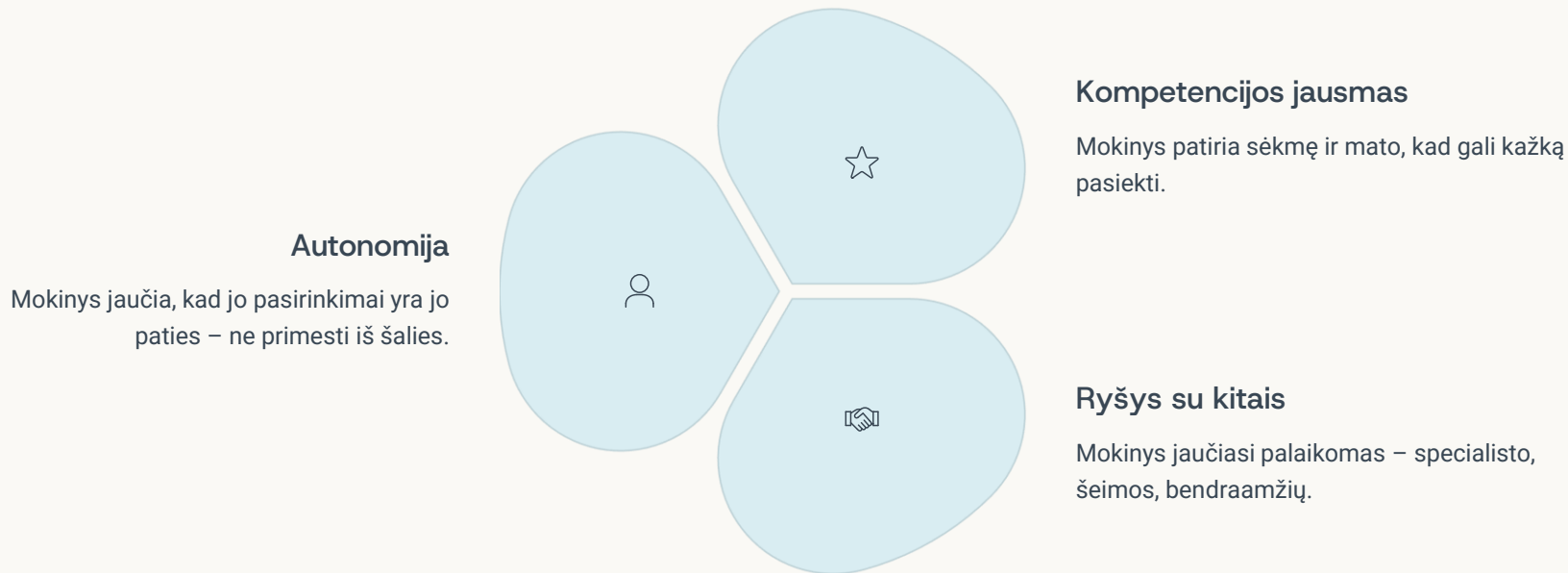
Susitikime turi būti trys dalys:

1. Mokinys pasako savo poziciją
2. Tėvai pasako lūkesčius ir baimes
3. Specialistai paverčia konfliktą į veiksmų planą

Neužtenka pasakyti „reikia susitarti“ – reikia struktūros, kad susitikimas netaptų spaudimo mokiniui vieta.

Apsisprendimo teorija: Trys motyvacijos šaltiniai

Tyrimai rodo: autonomijos palaikymas ir savideterminacija siejami su geresniais perėjimo į suaugusiųjų gyvenimą rezultatais.

Karjeros specialisto vaidmuo: apibendrinimas

Išgirsti mokinį

Sukurti saugią erdvę, kurioje mokinio balsas yra svarbiausias.

Struktūruoti procesą

Vesti per žingsnius – nuo savivokos iki informuoto sprendimo.

Įtraukti šeimą

Dirbti su tėvais kaip partneriais, plečiant jų supratimą apie alternatyvas.

Kai SUP mokinio motyvacija žema, o tėvų lūkesčiai nesutampa su mokinio poreikiais, karjeros specialisto tikslas nėra „įtikinti“ mokinį ar tėvus. Tikslas – sukurti struktūruotą procesą, kuriame mokinys būtų **išgirstas**, alternatyvos **realiai patikrintos**, o sprendimas priimamas remiantis mokinio **interesaiis, gebėjimais, pagalbos poreikiais ir emocine gerove**.

Išgirsti

Mokinio balsas – pirmasis ir svarbiausias žingsnis.

Tyrinėti

Alternatyvos tikrinamos, ne atmetamos.

Spręsti kartu

Sprendimas – procesas, ne vienkartinis pasirinkimas.

